

УДК 378.937

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ**

Ю.П. Карпенко

викладач,

Черкаська медична академія

У статті висвітлюється своєрідність науково-дослідної діяльності студентів медичних навчальних закладів, описано особливості організації даного виду навчальної праці, доведено її значення для підготовки сучасного конкурентоздатного фахівця.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність студентів, особливості організації, особистісний підхід.

В сучасних умовах розвитку системи вищої освіти України, її інтеграції в європейський освітній простір постає проблема якісної підготовки фахівця, зокрема в галузі медицини. Як відомо, галузеві стандарти вітчизняної вищої освіти нового покоління розробляються на засадах компетентнісного підходу, основою якого є набуття універсальних та професійних компетенцій у процесі навчання. Серед універсальних чільне місце посідають інструментальні компетенції, зокрема – ті, що передбачають формування у майбутніх фахівців дослідницьких навичок. Це відбувається за умови педагогічно вмотивованої організації їх науково-дослідної роботи. Вирішення цієї проблеми пов'язане з такими важливими практичними завданнями, як розвиток у майбутніх фахівців методологічної культури, науково-пізнавальної компетентності, здатності до продукування цінних професійних інновацій.

Окреслена проблема розглядалася в таких основних ракурсах, як теоретичні засади підготовки майбутніх фахівців медичної галузі (О. Жерновнікова, О. Коваленко, Т. Кудрявцева, А. Мельник); методологія організації науково-дослідної діяльності у системі вищої освіти (Н. Кічук, М. Князян, Л. Сущенко); компетентнісна парадигма професійної освіти (Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко) та ін.

Водночас теоретико-методологічний базис організації науково-дослідної діяльності майбутніх фахівців медичної галузі потребує більш ґрунтовного вивчення.

Мета статті полягає у висвітленні провідних теоретичних засад організації науково-дослідної діяльності студентів медичних навчальних закладів, що передбачає розв'язання таких завдань, як-от: уточнити суть, функції, напрями зазначеної діяльності, розкрити вимоги до дослідницьких завдань, котрі пропонуються майбутнім фахівцям з урахуванням вимог особистісного підходу.

Аналіз наукового фонду [1-9] дозволяє стверджувати, що в педагогічних джерелах досить активно вживаються поняття «дослідна» та «дослідницька» діяльність. Термін «дослідна» використовується в Законі України «Про освіту». На підставі узагальнення наукових доробків вітчизняних учених [2; 5; 6] маємо змогу дійти висновку, що науково-дослідна діяльність спрямована на розвиток творчого потенціалу особистості, оволодіння первинним досвідом наукового дослідження, формування готовності до дослідницької діяльності. Основним результатом підготовки студентів до науково-дослідної діяльності визначено рівень готовності студентів-медиків до професійної пошуково-творчої роботи.

На основі окресленого вище уточнимо сутність науково-дослідної діяльності студентів саме медичного навчального закладу: це є один із напрямів самостійної роботи, важливим чинником підготовки сучасних висококваліфікованих спеціалістів, що дозволяє виявити не лише потенціал студентів щодо наукової діяльності набути досвіду організації та проведення досліджень у роботі за фахом, синтезує їхні інтелектуальні здібності, розвиває дослідницькі вміння, творчий потенціал і на цій основі сприяє формуванню активної та компетентної особистості.

Розкриваючи теоретико-методологічні засади організації науково-дослідної діяльності майбутніх фахівців медичної галузі підкреслимо, що основним завданням освіти, як це зазначено в «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», є формування у студентів

цілісної картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання [9, с. 2].

Як відомо, у Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» наголошується на тому, що розвиток науки є навчальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їхнього духовного та інтелектуального зростання; а держава повинна проводити цілеспрямовану політику для забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб своїх громадян [3].

Згідно з Законом України «Про освіту», серед основних напрямів діяльності вищого закладу є науково-дослідна робота [4]. У статті 45 цього документу сказано, що студенти мають гарантоване право на участь у науково-дослідній діяльності. Як зазначено у «Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України», випускники повинні не тільки оволодіти відповідними знаннями, а й зайняти певне місце в соціально-економічній системі держави [7].

Маємо зауважити, що про пріоритетність науково-дослідної діяльності у професійній підготовці фахівців зазначається й у Положенні «Про вищий навчальний заклад» (2006). Так, серед головних завдань вищого навчального закладу відзначено такі:

- поєднання навчання і наукової роботи студентів з метою отримання конкретних результатів, які можуть бути інтелектуальною власністю студента і використовуватися ним у подальшій роботі;

- залучення студентів до участі в науково-дослідній діяльності наукових шкіл, забезпечення співробітництва з провідними науковими та науково-педагогічними працівниками як у вищих навчальних, так і у наукових закладах;

- безпосередня участь студентів у проведенні фундаментальних досліджень, зокрема держбюджетних та договірних проектів; на цих матеріалах майбутні фахівці мають виконувати дипломні роботи.

Оскільки вища школа сьогодні є важливим центром наукових досліджень, тому саме тут за час навчання студентська молодь має змогу оволодіти навичками науково-дослідної діяльності. Такі навички необхідні майбутнім фахівцям, оскільки саме їм доведеться реалізувати практичну професійну діяльність безпосередньо на виробництві, а навички організації та самоорганізації саме наукової роботи допоможуть підвищувати власну професійну майстерність [8, с. 80].

З огляду на те, що науково-дослідна діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття використання нових знань, вона існує в різних видах: навчально-дослідницька діяльність; науково-організаційна діяльність; науково-інформаційна діяльність; науково-педагогічна діяльність; науково-допоміжна діяльність тощо.

Кожен із зазначених видів науково-дослідної діяльності має свої специфічні функції, завдання, результати роботи. Проте ми вважаємо, що на початковому етапі професійної підготовки доцільно використовувати термін «навчально-дослідницька» діяльність, оскільки студенти працюють під безпосереднім керівництвом викладача. На нашу думку, більш повне визначення навчально-дослідницької діяльності подано В. Андрєєвим. Зокрема, науковець розглядає її як діяльність студентів, котру організовує педагог із використанням, насамперед, дидактичних засобів опосередкованого та перспективного управління. Ця діяльність спрямована на пошук пояснень і доказів, закономірних зв'язків і відношень, які є можливим експериментально спостерігати або теоретично аналізувати, та в результаті якої студенти активно опановують знання, розвивають свої дослідницькі вміння і здібності [1]. Автор небезпідставно вважає, що навчально-дослідницька діяльність є чинником суб'єктивного «відкриття» нових знань, причому вони виникають на основі попередніх знань і досвіду людини. Актуалізація попередніх знань і вмінь є обов'язковою умовою навчально-дослідницької діяльності (М. Князян).

Для успішного здійснення діяльності в особистості повинні бути сформовані певні якості, а саме: мотиваційні, котрі характеризуються ставленням особистості до діяльності (рівень сформованості дослідницької зацікавленості, бажання та прагнення досягти успіху); організаційні, що виражаються в умінні використовувати прийоми самоорганізації в даній діяльності; операційні, тобто розумові прийоми та операції, які дозволяють успішно здійснювати діяльність; технічні, які передбачають вміння застосовувати технічні прийоми; комунікативні якості, котрі дозволяють застосовувати прийоми співробітництва в процесі діяльності [2; 5].

Науково-дослідна діяльність студентів вищого закладу освіти здійснюється в таких напрямках: науково-дослідна робота як невід'ємний елемент навчального процесу, що належить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм і є обов'язковою для всіх студентів; науково-дослідна робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах студентського науково-творчого товариства, у наукових гуртках, проблемних групах тощо; науково-організаційні заходи (конференції, конкурси тощо).

Серед студентської молоді є значна частина здібних, творчих особистостей, які спроможні глибоко вивчати наявні проблеми і навіть визначити шляхи їх вирішення. Реалізувати свій креативний потенціал в науково-дослідній діяльності є можливим, на нашу думку, лише за умови впровадження особистісно орієнтованого підходу, котрий передбачає розробку студентом з допомогою викладача індивідуальної траєкторії саморозвитку як дослідника відповідно до власних психологічних особливостей та рівня підготовки. Науково-дослідна діяльність, організована в навчальному процесі згідно з особистісно орієнтованим підходом, сприяє поглибленому засвоєнню навчальних дисциплін, виявленню індивідуальності, формуванню власної думки щодо конкретної дисципліни.

У зв'язку з цим, дослідницькі завдання студентів, повинні відповідати таким вимогам особистісно орієнтованого підходу: задовольняти інтереси кожного студента; враховувати рівень попередньої підготовки; мати суспільно-корисну значущість; відрізнятися професійним спрямуванням; характеризуватися достатнім рівнем складності, при цьому отриманий продукт (матеріальний або духовний) повинен бути високої якості; актуалізувати широку систему теоретичних знань; передбачати можливість колективної, групової та індивідуальної діяльності студентів [2; 5-9].

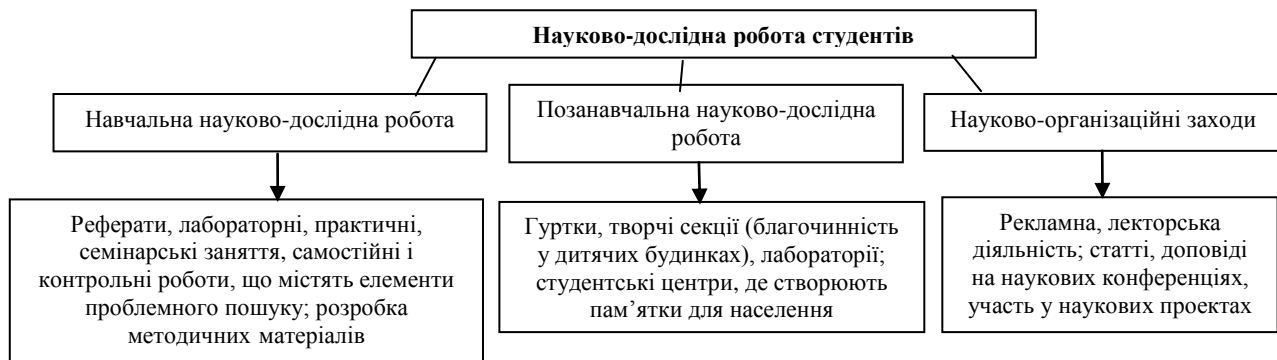
Особливо важливого значення набувають дані аспекти в медичних навчальних закладах. Майбутній медик повинен уміти швидко приймати рішення, розв'язувати нестандартні завдання, бути освіченим, прагнути до вдосконалення набутих навичок. Всі ці завдання можна вирішити лише після отримання досвіду науково-дослідної роботи. Для організації наукової роботи студентів доцільно у циклі фундаментальних дисциплін передбачити посилення ціннісно-орієнтованих компонентів навчально-виховного процесу за рахунок уведення в нього лабораторно-дослідницьких практикумів, лабораторних робіт за зразками, використання ігрового моделювання, виконання міждисциплінарних науково-дослідних робіт.

Таким чином, щоб успішно керувати науковою роботою студентів, відстежувати динаміку її складових елементів, викладачеві необхідно чітко уявляти її головні завдання, а саме: який об'єкт дослідження обрати і які методи та процедури застосувати. Тому стратегічним напрямом визначаємо передбачення таких умов, засобів, форм та змісту діяльності, які сприятимуть оптимізації розвитку й удосконалення наукової роботи.

Наприклад, у Черкаській медичній академії розроблено Положення про науково-дослідну роботу студентів, згідно з яким організовано науково-дослідну роботу. Оскільки свій статус цей заклад отримав лише в січні 2017 року, то нині увесь науково-педагогічний склад працює над удосконаленням організації науково-дослідної діяльності. Посилену увагу сфокусовано, зокрема, на таких аспектах:

- удосконалення Положення про організацію науково-дослідної діяльності студентів-медиків при вивченні природничих дисциплін;
- визначення основних видів наукової роботи студентів;
- оптимізація організації навчально-дослідницької роботи зі студентами;
- визначення базових напрямів досліджень студентів;
- розширення форм оприлюднення наукових здобутків майбутніх фахівців.

Слід зазначити, що на постійно діючій виставці демонструються різножанрові науково-дослідні роботи, якими можуть користуватися викладачі, і студенти. Загальну схему організації науково-дослідної роботи у Черкаській медичній академії представлено нами на мал. 1.

Мал. 1. Організація науково-дослідної роботи студентів у Черкаській медичній академії

Саморефлексія досвіду такої організації науково-дослідної діяльності студентів засвідчує, що у такий спосіб забезпечується системний вплив на процес розвитку наукової творчості майбутніх фахівців медичної галузі.

Науково-дослідна діяльність студентів у медичному навчальному закладі є одним із аспектів самостійної роботи, який дозволяє виявити здібності студентів до наукової роботи, допомогти їм здобути досвід щодо організації досліджень, синтезує інтелектуальний чинник, розвиває дослідницькі вміння. Водночас дослідницькі завдання, що пропонуються майбутнім медичним працівникам, мають відповідати вимогам особистісно-орієнтованого підходу, а саме: задовольняти інтереси кожного студента, передбачати рівень попередньої підготовки, мати соціально значущий результат дослідження, забезпечувати професійну орієнтацію, бути достатньо складними, актуалізувати систему набутих теоретичних знань. Перспективи дослідження полягають у розробці ефективних технологій організації науково-дослідної діяльності як із загально-гуманітарних, так і зі спеціальних навчальних дисциплін при підготовці фахівця медичного профілю.

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности : методическое пособие / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1981. – 240 с.
2. Жерновнікова О. А. Дидактичні умови стимулювання самостійної навчальної діяльності студентів медичного коледжу: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.09 / О. А. Жерновнікова ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2009. – 20 с.
3. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 року № 1977-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – 165 с.
4. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року № 1060-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – 451 с.
5. Кичук Н. В. Формирование творческой личности учителя в процессе вузовской профессиональной подготовки : Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Надежда Васильевна Кичук. – К., 1993. – 386 с.
6. Князьян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Маріанна Олексіївна Князьян. – Ізмаїл, 2007. – 445 с.
7. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. – К., 1999. – 18 с.
8. Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. № 1074 [Текст] // Урядовий кур'єр. – 1996. – № 24. – С. 80-82.
9. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.02 р. // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 9-22.

Карпенко Ю. П. Теоретико-методологические основы организации научно-исследовательской деятельности студентов медицинских учебных заведений.

В статье освещается своеобразие научно-исследовательской деятельности студентов медицинских учебных заведений, описаны особенности организации данного вида учебной работы, доказано ее значение для подготовки современного конкурентоспособного специалиста.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность студентов, особенности организации, личностный подход.

Karpenko Y. P. Theoretic and Methodological Bases of Organization of Students' Research Activity in a Medical Educational Institution.

The research activities of students in medical educational institution are represented in the article, the peculiarities of the organization of this type of educational work are described, the role in the preparation of a modern competitive specialist is proved.

Key words: students' research activities, peculiarities of organization, personal approach.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Плахотнік О.В.